ראדאמער-קעלצער לעבען

Radom Piątek 22 Listopada 1929

ראדאם, פרייטאג י״ט מרחשון תר״ץ

פרייז 25 גראשען.

Redakcja i Admistracja
Radom, Szwarlikowska 20.

Oddział w Kielcach.

אנאנסען פרייזן

איין פעלימעטער שורה: פאר׳ן טעקסט 43 גר.
" " אין " 60 "
" " נאכ׳ן " 25 "
די ערשטע און לעצטע זייט צוויי־טאָלט 3 שפאלטען
אין טעקסט 4 "

בברכת מזל-טוב חמה הננו מברכים את בננו היקר
דוד לאירושיו את העלמה
מאליע גאלדפארב
תהי׳ דרכם צלחה בחיים וסוגה בשושנים.
אברהם יעקב גליקסמאן ורעיתו.

Malwina Goldfarbówna
Dawid Gliksman
Zaręczeni
w Listopadzie 1929 r. Radom.

צו דער פערלאבונג פון אונזער ליבע טאכטער
מאליע מיט ה׳ דוד גליקמאן
ווינשען מיר מזל ־ ברכה און אייביגע
צופרידענהייט.
על טערען.

א הארציגען מזל-טוב מיין ליב אייניקעל מאליע
צו איהרע תנאים מיט איהר אויסדערוועהלטען
דוד גליקסמאן
זאל זייער זיווג עולה ליפה זיין און מזל זאל זיי
תמיד בעגלייטען.
באבע יוכבד גאלדפארב. זוואלין.

Z intencji zaręczyn mego brata
DAWIDA w kuzynką MALWINĄ
życzymy różowej przyszłości i harmonji dusz.
MOJŻESZ GLIKSMAN
z narzeczoną.

Z intencji zaręczyn siostry mojej
MALWINY z kuzynem
DAWIDEM GLIKSMANEM
serdecznie gratuluję.
Leon Goldfarb.

Z okazji zaręczyn siostry naszej
MALWINY z kuzynem
DAWIDEM GLIKSMANEM
życzymy Im wiele szczęścia w przyszłości.
Fiszek i Beniek.

את אחולי הלבבים הננו מאחלים לכם צמד נעים
מר דוד גליקסמאן
ומרת מאליע גאלדפארב
ליום באכם בברית האירוסין. תהי׳ דרככם צלחה
ותבנו את ביתכם בארצנו האהובה.
משה קליינמאן עם כלתו.

צו דער פערלאבונג פון מיין שותף
ה׳ דוד גליקסמאן
מיט פרל. מאליע גאלדפארב
ווינשט א גליקליכע צוקונפט.
הערש לאמבערג עם פרוי.

צו דער פערלאבונג פון אונזער שוועסטערן-טאכטער
מאליע גאלדפארב
מיט אונזער קוזין דוד גליקסמאן
ווינשען פיעל גליק און צופרידענהייט.
יאסיל לאמבערג עם פרוי.

אונזער פריינד דוד גליקסמאן
צו זיין פערלאבונג מיט פרל.
מאליע גאלדפארב
ווינשען מיר, אז זייער צוזאמענבונד זאל בעגלייט
ווערען מיט גליק און צופרידענהייט.
שמעריל און נעמי לאמבערג.

צו די פערלאבונג פון אונזער ברודערן-טאכטער
עטקע קאץ
מיט ה׳ בעריל פארשטעטער
ווינשען מיר זיי פיעל גליק
און עוויגע צופרידענהייט.
משה אהרן פרידמאן עם פרוי.

צו דער האכצייט פון אונזער פריינד און חבר
שלמה זאלצמאן מיט פרל. גאלדע שערמאן
ווינשען פיעל גליק און צופרידענהייט
גיטעלע וואולאך, יחיאל צוקער,
שבע׳לע שווארץ, משה גוטמאן.

געניא שערמאן זוואלין
שלמה זאלצמאן ראדאם
געהייראט
17 ליסטאפאד 1929. ראדאם.

Z intencji zaślubin p.
Geni Szermanówny
z p. Salomonem Zalcmanem
dużo szczęścia, powodzenia w życiu
i dobrobytu życzą:
Sala, Beniek, Leon, Samuel, Jakób.

ד״ר
יאקוב גאלדבלום
ספעציאליסט פון אינערליכע און קינדער-קראנקהייטען
נעמט-אן פון 9 ביז 1 נ. מ. און פון 3 ביז 7 אווענד.
ראדאם, מאניושקי 10
(פריהער קאשציעלנא).

ראדאם—וואַרשא
פון זונטאג דעם **24/11** הויבט-אן קורסירען **אנ׳אויטאבוס**
מיט נומערירטע געזעסען, בעקוועמע, אויף דער ליניע ראדאם ווארשא.
אבפאהר פון ראדאם — פון ווארשאווסקא 6.15 פריה בינקטליך. אבפאחר
פון ווארשא — 5.30 אווענד פון זאיאזד (גזשיבאווסקי 38).
מיט׳ן זעלבען אויטאבוס ווערט אלעס עדלעדיגט אין בעסטען ארדנונג.
בילעטען קאן מען פריהער בעקומען אין ראדאם ביי בן-ציון אקסענבערג
און פארבען-געשעפט וואהל 3, אדער דינעק 6 ביי ווייצמאן.
מיט אכטונג- **יצחק ווייצמאן.**

UDZIAŁOWA
Spółdzielnia Kredytowa
w RADOMIU, LUBELSKA № 11
w Podwórzu.

מאכט בעקאנט, אז עס ווערט אנגענומען **אינקאסעס**
אויף מינימאלע פרייזען
אויף אלע שטעדט פון פוילען.
מ׳גיט ארויס אוואנסען אויף בעקוועמע בעדינגונגען,
פראכטען, דיסקאנטעס און הלוואות.
אלע אינקאסעס ווערען אויסגעצאהלט דעם זעלבען טאג פון איינפליסען.

אז די אינטעליגענץ שלאפט, ווער זאל איהר וועקען?

מיר ווילען שטעלען א „פשוטע פראגע" אונזערע יודישע אינטעליגענטען:

צי ערפילען זיי זייער חוב לגבי דער געזעלשאפט? און איידער נאך זיי וועלען געפונען א תירוץ, וואלטען מיר געענטפערט: ניין, אונזערע אינטעליגענטען זענען נישט יוצא פאר'ן געוויסען, זי טהוען נישט זייער חוב!

מ'וואלט פרעגען: סטייטש! די אלגעמיינע יודישע פאליטיק אין פוילען ווערט דאך געפיהרט דורך אונזערע אויסגעקליבענע פאליטיקער — גוט, צי שלעכט, דערויף וועלען שוין זיי, די געקליבענע, דארפען געבען דין-וחשבון —אבער געקליבען האבען מיר דאך זיי לויט אונזער געוויסען; די פאליטיק ווידער פון די עקאנאמישע שיכטען, פון די סוחרים, קליינהענדלערס און בעלי-מלאכות, ווערט דאך געפיהרט זעהר ענערגיש דורך די ארגאניזאציעס, וואס ווענדען אן אלע כיחות, צו פערריכטען די כל-ערליי קריוודעס און מאכען גרינגער זייער לעבען; און פאר די אלע אומגליקליכע ארויסגעשטויסענע פון דער געזעלשאפט האבען מיר דאך געשאפען א גאנצע נעץ פילאנטראפישע אינסטיטוציעס, וועמען מיר שענקען צייט און געלד איבער אונזערע כוחות; וואס-זשע קען מען דא נאך טהון? פארוואס זענען מיר נישט יוצא פאר'ן געוויסען?

דערויף וואלטען מיר געענטפערט:

ראשית האט איהר אין אט די אלע ענינים אויך נישט ערפילט אייער חוב ווי געהעריג; אייערע אויסדערוועהלטע פאליטיקער האט איהר איבערגעלאזען אויף זייער אייגענעם באראט, זיי זאלען זיך דארטען רייטען איבער בענקלעך, אדער איבער א פראגראמאטישען קוצו-של-יוד, נישט רופענדיג זיי קיינמאל צו ארדענונג; די עקאנאמישע שיכטען האט איהר, די אינטעליגענץ, איבערגעלאזען אין רשות פון זייערע פראפעסיאנעלע עסקנים, וועלכע טהוען די ארבייט אהן א ברייטערן פארנעם, אהן היסטאריש-פאליטישער פערספעקטיוו. ראטעוועדיג בלויז, ווי אין א שרפה, דאס, וואס קומט צוערשט אריין אין האנד; און אפילו אין דער פילאנטראפיע פעהלט נישט בלויז די געזעלשאפטליכע פלאנמעסיקייט, די נשמה פון די מעשים, נאר נאך ערגער: ס'פעהלט דער וועלטליכער און פראגרעסיווער צוגאנג צו דער ארבייט, דער הויז פאר מאדערנער סאציאלער פערזארגונג.

אבער דאס איז נאך נישט אלץ; אט די דריי דערמאנטע געביטען פון געזעלשאפטליכער טעטיגקייט זענען נויטיג פאר איטליכען נארמאלען קיבוץ, כדי זיין לעבען זאל נישט רעגרעסירען און דעגענערירען; און דאס לעבען פון אונזער יודישען קיבוץ אין פוילען איז דאך אנ'אומנארמאלער. ביי די אלע אנשטרענגונגען זינקען מיר דאך אין תהום פון פעראָרימונג און דעקלאסירונג. אונזער ארגאניזם ווערט דאך צווישען די רעדער פונ'ם ארומיגען לעבען צעמאלען און צעמורשט און טאג טעגליך ווערט ארויסגעווארפען אלץ מעהר אפפאל פון דער יודישער עקאנאמיק; ס'מוזען דאך אנגענומען ווערען עקסטרע מיטלען, וואס זאלען זיין אזוי גרויס אין זייער הילף, ווי גרויס ס'איז דער קאטאסטראפאלער אומגליק; און ווער זאל עס טוהן, ווער קען טראכטען וועגען דעם אויב נישט אונזער אינטעליגענץ?

אויף דער יודישער גאס הערשט פאקטיש אנ'אידעאישע פוסטקייט בנוגע די פראבלעמען פון אונזער אייגענעם לעבען; ארום אונז קאכט און ברויזט א שעפעריש לעבען, א 30-מיליאניג פאלק ווערט איבערגעקנאטען, איבערגעשמאלצען, איבערגעגאסען אין נייע לעבענס-פארמען, מלוכה'שע און עקאנאמישע; ס'ווערען געשאפען נייע קלאסען און שטאנדען, ס'נעהט א טיטאנישער גראנדיעזער פאר מאכט און העגעמאניע, און מיר ווערען געשטעלט אן א זייט, ווי גאליארקע-צוקוקערס, וואס קענען בלויז שמוצערן אויף די חידושים, אבער נישט נעמען דעם מינדסטען אנטייל אין די דאזיגע וואונדערליכע אקטען פון מעשה-בראשית.

ס'מוזען דאך נייע לאזונגען ארויסגעווארפען ווערען אויף דער יודישער גאס; ס'מוזען דאך רעווידירט ווערען די אלטע פראבלעמען, וואס באמבלען זיך ווי אפגעריבענע מטבעות אין אונזערע קעשענעס און מיר קענען זיי נישט אויסגעבען און פארווערטען; מוזען דאך אינטעלעקטועלע מוחות לערנען דאס בוך-לעבען, די בוך-געשיכטע, לערנען און טראכטען. טראכטען און ארויסברענגען געדאנקען, וועלכע זאלען באלייכטען אונזער פינסטער לעבען און ווייזען אונז דעם וועג צום אויסשטייג!

פארוואס פלאנטערען מיר זיך אין באנאליטעטען, אין טראפארעטען, אין אלטע פראגראמען און נישט דורכגעלופטערטע אידעאלאגיעס, וועלכע קענען נישט פערהאלטען אונזער אימפעטיגען לויף צום אפגרונד? ווייל אונזער אינטעליגענץ טראכט נישט פאר אונז, לאזט אין איהר פערברעכערישער אפאטיע די געשעהענישען גיין ווי זיי גייען.

אז די פאלק'ס-מאסען שלאפען איין אין זייער אפהענגיקייט, קומט די אינטעליגענץ און וועקט זיי; אבער אז די אינטעליגענץ שלאפט, ווער זאל איהר וועקען?

און די אינטעליגענץ האט התחייבותן. זי האט פונ'ם פאלק גענומען איהר גייסטיגען פערמעגען און מאטעריעלען וואוילשטאנד. זי טאר נישט בלייבען שווימען פון אויבען, ווי בוימעל אויפ'ן וואסער, ווארום אויב דאס וואסער אונטער איהר וועט טריקענען, וועט זי אליין אויך זינקען אלץ נידריגער.

די אינטעליגענץ איז שולדיג דעם פאלק א חוב, וועלכען זי מוז צאהלען; און אויב דאס פאלק קען נישט מאכען נעגען איהר קיין רעוואלוציעס, איז זי אבער פאר איהר אייגענעם געוויסען נישט יוצא.

אט אזוי וואלטען מיר געענטפערט אויף אונזער פשוט'ע פראגע...

פ. ק.

די „היסטארישע" קאנפערענץ. *)

מיט א קורצע צייט צוריק איז אין ווילנע פארגעקומען די ערשטע קאנפערענץ פון יודישען וויסענשאפטליכען אינסטיטוט. נאך 5 יעהריגער עגזיסטענץ האבען זיינע גרינדער צונויפגערופען די ערשטע קאנפערענץ מיט'ן צוועק אויסצוברייטערן די ארגאניזאציע פונ'ם אינסטיטוט און איהם מאכען אלס אייגענטום ניט פון איינצעלנע פארטייען, אדער כוער, נאר פון גאנצען פאלק.

אנ'אויפגאבע ניט קיין קליינע. ווען מ'וויל צונויפשמעלצען א פאלק וואס אין פרט פון קולטור — א פאלק, וואס איז אויסערליך און אינערליך צעריסען.

דאס הייסט איהם געבען א קראפט פון זעלבסט-ערהאלטונג, איהם געגעבען לופט צו אטעמען.

און אזא הייליגען חוב צו ערפילען זענען טאקי געקומען אויף די קאנפערענץ אלע פארטייען פון יודישען געסעל, כ'מיין אלע די, וועלכע זענען דעם פאלק נאהנט און שטעהען מיט איהם האנד ביי האנד אין קאמף פאר זיין טאג-טעגליכער עגזיסטענץ.

ס'איז אמשר איינער פון די פערדינסטפולע מאמענטען אין אונזער געשיכטע, ווען פערשיעדענע פארטייען זאלען אוועקווארפען זייער פאליטיש כלי-זין אין א זייט און געמיינזאם צוטרעטען צו איין און דעם זעלבען ציעל.

און וואס איז אונזער ציעל — דאס הייסט יעדער: מיר ווילען לעבען א פריי לעבען, מיר ווילען רעכט צו ערציהען אונזער דור אין דער אייגענער קולטור, אין דער יודישער שפראך. מיר ווילען נישט פערפרעמדען אונזער קינד צו זיך, מיר ווילען ניט זיין פערטשעפעט מיט די אלטע פערדזשאוועטע „היסטארישע" נעגעל. מיר ווילען זיין א געזונטער גליד אין דעם אלמענשליכען ארגאניזם.

אט אזא רוף האט מעכטיג געהילכט אויף דער קאנפערענץ פון די דעלעגאטען, וואס זענען אהער אנגעקומען פון 18 לענדער, וואו נאר א יודישער ישוב איז פארהאן.

דאס איז דאס קול פון פאלק, וואס בעהויפט פאר דער וועלט זיין לעבען און פאדערט פון איהר רעכט אויף לעבען!

און ווען איך דערמאן „פאלק", מיין איך אין דער ערשטער רייה די יודישע ארבייטער-מאסען, וואס האמערען אוים אונזער צוקונפט אין גייסט פון פרייהייט און גערעכטיגקייט.

פאר זיי — ווי זלמן רייזען האט זיך אויסגעדריקט — איז יודישע קולטור, יודיש, ניט קיין „לעקעכעל", נאר „שווארץ ברויט". פאר זיי איז דאס א לעבענס-נויטווענדיגקייט, וואס איז ענג פערבונדען מיט זייערע בלוטיגסטע אינטערעסען, פאר זיי איז דאס די „לעבעדיגע צונג", וואס העלפט איהם הייבען דעם האמער און רופט: „קלאפ".

און ווייל זיי האבען א שטארקען

*) ווי ס'איז בעוואוסט געמאלדען אין דער גאנצער יודישער פרעסע איז דא ערשט נישט לאנג פארגעקומען א קאנפערענץ פון יודישען וויסענשאפטליכען אינסטיטוט אין ווילנא. אונזער צייטונג איז אויף דער דערמאנטער קאנפערענץ געווען פערטרעטען דורך אונזער מיטארבייטער ה' ש. הערץ, וועלכער האט אונז צוגעשיקט דאס אויבענגעבראכטע ארטיקעל. רעד.

דער ענגלישער פאלקאווניק און זיין ווייב רבקה פון א פויליש שטעדטיל

א שפאנענדע געשיכטע וואס איז זיך ערשט פעו לאפן אין פאריז. קארעספאנד. צום „ראד.-קעלצער לעבן".

מיט 25 יאהר צוריק איז פון א קליין שטעדטל אין פוילן (ראד. קרייז) אוועקגעפאהרען א יוד מיט'ן נאמען ס. ער האט איבערגעלאזט אין זיין אלטער היים א יונגע פרוי מיט צוויי קינדער. א מיידעלע פון פינף יאהר און א יונגעל פון 8 חדשים און איז אוועק אין דער גרויסער וועלט זוכען פרנסה און א ניי לעבען.

לכתחילה פלעגט ער שרייבען זיין ווייבעל אפטע בריעף, א הם איז געגאנגען נישט גוט. ער האט געוואנדערט פון איין שטאדט אין דער אנדערער פון איין לאנד אין דעם אנדערען—און ערגעץ נישט געקאנט געפינען דאס, נאך וואס ער איז געפאהרען, ביז ער איז געקומען קיין ענגלאנד. דארט האט ער זיך שוין געהאט איינגעארדענט, שוין אנגעהויבען מאכען א לעבען. די בריוועלעך צו זיין פאמיליע זענען אבער געווארען אלץ זעלטענער און קעלטער, און האבען שפעטער אינגאנצען אויפגעהערט.

די יאהריין זענען גענאנגען, דער קריג האט אויפגערודערט די גאנצע וועלט. דער יוד ס. איז אריינגעטרעטען אין דער ענגלישער ארמעע. א דאנק זיין העלדישקייט, זיין מוטה און פערנונפט צייכענט ער זיך אויס. ער ווערט בעשטימט אלס אפיציר און דערדינט זיך צום סוף פון דער קריג צו א הויכען גראד.

נאך דער מלחמה קעהרט ער זיך אום צוריק קיין לאנדאן. פאר דעם קאלאנעל ס. עפענען זיך די טהירען פון די אריסטאקראטישע ענגלישע סאלאנען. זיינע בעקאנטשאפטען און פערבינדונגען פון דעם פראנט און כראנישען קומען איהם צונוץ און עס געהט נישט דורך קיין יאהר, ווי ער האט חתונה מיט א טאכטער פון אן'ענגלישען לארד. ער פערקעהרט אין דער בעסטער לאנדאנער געזעלשאפט. ער האט א גלענצענדע סיטואציע. קיינער וואלט נישט דערקאנט דעם פוילישען יודעל אין דעם איצטיגען מיסטער.. דעם מאן פון לעדי ס.

אבער דארט אין פוילישען שטעדטל לעבט זיין ערשטע משפחה, פון דער יונגער פרוי רבקה ס. איז געווארען אן'עלטערע, אויסגעדארטע, פערהארעוועטע פרוי. מיט'ן שווייס און מיה האט זי אויסגעהארעוועט איהרע 2 קינדער. איהר טאכטער איז שוין געווארען א שעהן מיידעל און האט חתונה געהאט. איהר זוהן איז געווארען א שעהנער בחור. די טאכטער מיט'ן מאן פאהרען ארויס קיין פאריז און בעזעצען זיך דארט. דער זוהן פאהרט אוועק אויפזוכען זיין פאטער. דאס געלינגט איהם. אין דעם שעהנעם קאבינעט פון מיסטער ס. אין זיין פאלאץ קומט פאר די זעהונג צווישען דעם פאטער און זוהן. דער פאטער וויל לכתחילה נישט גלויבען אין דעם, אז פאר איהם שטעהט זיין זוהן אבער נאכדעם ווען ער איבערצייגט זיך אין דעם, פערשטעהט ער, אז דאס איז פאר איהם א קליינער יחוס, און ער פאהרט מיט'ן זוהן קיין פאריז, ער גיט איהם דא א ביסעל געלד, כדי איינצוארדנען זיך. זאגט איהם צו ווייטערדיגע גליקען. פאהרט אוועק און... מאכט אזוי, אז דעם זוהן גיט מען מעהר נישט קיין וויזע אריינצופאהרען אין ענגלאנד אין — די זאך איז ערלעדיגט.. ער קאן ווידער רוהיג שלאפען אין זיין פראכטפולען פאלאץ, און זיין געוויסען שלאפט אויך רוהיג.

אונטער דער צייט קומט אהער אין פאריז דעם קאלאנעלס ערשטע ווייב רבקה. מיט איהר געשעהט אן'אומגליק. זי פאלט אונטער אן'אויטאמאביל און מען מוז איהר אפשניידען די פיס. די קינדער שרייבען צום פאטער. בעטען איהם ער זאל העלפען דער אומגליקליכער מוטער... אומזיסט. נישטא קיין ענטפער.

דאן ווענדען זיך די קינדער צום אדוואקאט פרענקעל. ער בעקומט ארויס פון מאגיסטראט פון דעם פוילישען שטעטעל די חתונה-פאפיר'ן פון ס. מיט זיין פרוי, פון דער אנדער זייט האט ער א קאפיע פון דעם חתונה-אקט פון דעם קאלאנעל ס. מיט זיין ענגלישער פרוי, ביידע דאקומענטען זענען אין ארדנונג. עס איז נישטא קיין צווייפעל: ס. האט צוויי געזעצליכע ווייבער.

דער אדוואקאט פרענקעל שרייבט צום קאלאנעל ס. אין לאנדאן אן'אפיציעלען בריף. ער פאדערט איהם אויף, ער זאל העלפען זיין אומגליקליכע פרוי און מעלדעט איהם, אז זיין ערסטע פאמיליע וויל איהם נישט טון קיין שלעכטס, חלילה, זיי ווילען איהם נישט פערפאלגען. דערויף הויבען אן אנצוקומען בריף פון דעם ענגלישען אדוואקאט פון ס. דער ענגלישער אדוואקאט גלויבט נישט, ער דראהט לכתחילה מיט א געריכט פאר שאנטאזשירען זיין קליענט, דעם קאלאנעל ס., נאכדעם אבער, ווען דער אדוואקאט בעקומט אבער שריפטליכע בעווייזען, ווערט ער ווייכער און סוף כל סוף ווערט ער ענטשוויגען.

נישט זעהענדיג קיין אויסוועג, ווענדעט זיך די פאמיליע ס. צום פוילישען קאנסולאט אין פאריז—אין שטעלט צו אלע פאפירען, דער פוילישער קאנסול מעלדעט דעם ענגלישען און די זאך נעהמט אן גאר אנ'אנדער ווענדונג.

דער קאלאנעל ס. ווערט ארעסטירט, ער זיצט איצט אין טורמע, אין לאנדאן פאר ביגאמיע, זיין יודישע ווייב רבקה ס. און זיינע קינדער, ווארטען אין פאריז אויפ'ן סוף פונ'ם פראצעס וועלכער דארף פער'משפט'ען זייער אונווירדיגען מאן און פאטער. אזוי האט די אומגליקליכע רבקה פון קליינעם שטעדטעל אין פוילען געשטערט די רוה פון דעם אריסטאקראטישען קאלאנעל ס. אין לאנדאן.

נ. פ.

Od wielu lat już istniejące

Biuro Próśb TŁOMACZEŃ i PRZEPISYWAŃ

p. f. „PROLITEX"

RADOM, WAŁOWA 5, oficyna I-e piętro.

USKUTECZNIA

Podania, skargi, opozycje, apelacje w sprawach cywilnych, karnych, wojskowych i paszportowych oraz rekursy do wszystkich urzędów państwowych i administracyjnych

KORESPONDENCJA HANDLOWA

umowy i punkt. przedrejentalne

און גערעכטען חלק אינ'ם בוי פון יודישען וויסענשאפטליכען אינסטיטוט, וואס איז א ווייטערדיגער שטאפעל אין אונזער רענעסאנס-געשיכטע, קאנען מיר גלויבען אין זיין פרוכטבארע ארבייט, וואס וועט בעלויכטען דעם וועג די אלע, וואס קעמפען פאר א פרייען און גערעכטען לעבען.

אנב: ווי שוין געזאגט, זענען אויף דער קאנפערענץ געקומען דעלעגאטען פון פערשידענע שטעט און לענדער. עס זענען צום בייספיעל געוועזן געסט פון אמעריקא, דייטשלאנד, לעטלאנד, רומעניען, עסטרייך א. ז. וו. פרעמדע פנים'ער, וועלכע כ'זעה מעגליך דאס ערשטע און לעצטע מאל. יודישע וויסענשאפטלער, יודישע ליטעראטען, מאלער אויף יעדען טריט.

אבער בשום אופן האב איך ניט געפונען א בעקאנט פנים, וואס שטאמט פון אונזער געגענד, זאל מען זאגען פון ראדאם. א גרויס וואונדער אויף די ראדאמער אינטעליגענץ. וואס ליגט בעהאלטען אונטער'ן איבען און ווייזט ניט ארויס קיין שום חוש פאר דעם, וואס עס טהוט זיך אין שויס פון יודישען קולטורעלען לעבען.

אין אלע שטערט זענען פארהאן געזעלשאפטען פון פריינד פאר'ן יודישען וויסענשאפטליכען אינסטיטוט, אלע ווי האבען אנטייל גענומען אינ'ם גרויסען קולטורעלען ווערק, וואס ווערט איצט די געשאפען.

נאך מצהר וואונדער אויף די ראדאמער ארבייטער-אינטעליגענץ, וואס דארף פון זייערע אינטערעסען ארויסגייענדיג, שטעהן אין פולען קאנטאקט מיט א ווערק, ווי דער יוו"א.

זאל שוין טאקי ראדאם זיין קולטורעל געפאלען? גיט א טראכט און בעווייזט, אז איהר לעבט!

הילנא דעם 10/9 29 יאהר.

שמחה הערץ.

טאָג-בוך פון א ראדאָמער זעלבסטמערדער.

4.

מיינע ליכטיגע טעג אויפ'ן ראדאָמער האָריזאָנט.

כ'האָב מיט מזל חתונה געהאַט.

לויט מיין דאַמאָלסדיגען שכל און לויט די רעליגיעזע געפיהלען, וואָס האָבען מיך בּגהערשט אין מיינע יוגענד-יאָהרען האָב איך געזעהען דערין א בעווייז, אז דאָס ראדאָמער מיידעל איז מיין רעכטער זיווג. אויך מיינע עלטערען זענען געווען אין דעם איבערצייגט. מיר קיין אַנדערע שידוכים איז מיר נישט געגאַנגען. ס'האָט זיך עפּעס אזוי ווי אפּוּער געגליטשט פון דער האַנד. אומעטום האָבען זיך געשטעלט אין וועג מניעות. הגם אויך מיט ראדאָם איז מיר נישט געגאַנגען אין אַנפאַנגס אַזוי גלייכמעסיג, יעדאָך האָט זיך די גאַנצע צייט געוועבט און מ'האָט דערפון גערעדט מעהר פון אַלע אַנדערע שידוכים. אויסער דעם האָבען די פערשירענע זעהונגען מיט אַנדערע חתנים נישט גענומען דעם ראדאָמער מיידעל און זי האָט לסוף איינגעשטימט זיך צו פערלאָבען מיט מיר. די אַלע אנגעלעגענהייטען האָבען אויף מיר געווירקט בערוהיגענד און איך האָב ענדליך בעשלאָסען. נישט בלויז בעשלאָסען, נאָר מיט דער צייט דערפיהלט א אינערליכען בענעהר צו שענקען מיין גאַנצע אויפמערקזאַמקייט און מיין ראָמאַנטישע בענקשאַפט מיין יונגע פרוי, וואָס האָט בעזיצען אַלע מעלות וואָס אימפּאָנירען און וועקען ליבע ביים מאַן.

אמת, איך וועל עס נישט פערלייקענען, אז געווען זענען צייטען, ווען טיעף אונטער'ן הארצען האָט א בריה געשהון מיין איינגעשלאָסענע פערגאַנגענע ליבע צו רבקה'לען. די טאָכטער פון ר' ליב וואַלד-סוחר אין אונזער שטאָדט. נישט איין-מאָהל האָב איך ווי אינסטינקטיוו דערפיהלט א ציטער. ווען איך האָב זיך דערמאָנט דעם פאַל מיט'ן קעלצער חתן, וועלכער האָט געמאַכט א זעהונג מיט מיין פרוי פונקט אין דער זעלבער צייט ווען איך בין געקומען קיין ראדאָם כדי זיך צום צווייטען מאָהל זעהן מיט מיין פרוי אלס כלה. איך האָב, דעם אמת זאָגענדיג, דורכגעלעבט פיעל אַזעלכע מאָמענטען, ווען מיין לעבענס-שיקזאַל איז ערשיינען פאַר מיינע אויגען אין פערשידענע אומהיימליכע בילדער, וואָס האָבען נישט וועלענדיג געצאַפּעט שרעק. אומצוטרוי אין מיין נאָהנטער צוקונפט. די דאָזיגע בילדער, נישט בלויז וואָס איך האָב זיי געזעהן אדורכשוועבענדיג אין די פאַנטאַזיע-קאַמערלעך פון מיין מוח, זיי האָבען ווי גערעדט צו מיר מיט א שטימע, פאַנטאַסטישע שפּראַך, וואָס האָט בעדייט א וואָרנונג'ס-רוף: געדענק, היט דיך, זייה נישט מיט דיר אזוי זיכער, האַלט אָפען די אויגען און לאָז דיך נישט פערבלענדען און אָפּפיהרען פון וועג—

שלעכט איז מיר געווען אין אַזעלכע מאָמענטען. אַזעלכע שטימונגען האָבען פערסמ'ט מיין לעבען, ווייל א מורא איז מיר בעפאַלען פאַר מיינע אייגענע, פאַר מיינע נאָהנטסטע, ווייל א פערדאַכט האָט מיך ארומגעקלאַמערט אויף אַלע, וואָס האָבען מיך ארומגערינגעלט אין דער נייע ראדאָמער סביבה. אַזוי ווייט, אז אפילו פאַר מיין אייגענע פרוי האָב איך מורא געקריגען און מיט שמערצליכע, אונבעגרייפליכע יסורים האָב איך וועגען איהר מיט חשד געטראַכט...

דאָס איינציגע גליק מיינס איז געווען, וואָס אַזעלכע מאָמענטען האָבען לאַנג נישט אָנגעהאַלטען. איך האָב זיי פערטריבען פון זיך און ניט צוגעגעבען קיין שום טיפוּניגען, אָדער ערנסטען בעדייט.—אָט פליהען ארורך חלומות דאָרט אין קאָפּ, וואָס זענען נישט מעהר ווי פוסטע אילוזיעס אָהן שום טעם — האָב איך זיך אויסגערעדט און אליין געשטאַרקט אָנצוהאַלטען זיך פעסטער אין מיין נייעם אָנגלעהן אין לעבען. מיין יונג'נ פרוי — ווי איך בין זיך יעצט משער, יאָ, יעצט נאָך אזוי פיעל געפליידערס וועגען פון די צעשטורעמטע כוואַליעס אין גרויסען ים פון מענשליכע פיין — אָט יעצט נאָך אַזוי פיעל נסיונות און ביטערע ערפאַהרונגען עפען איך ערשט מיינע נאַאיווע אויגען און כ'דערמאָן זיך. ווי מיין יונגע, רייצענדע, קלוגע פרוי האָט זיך דערקענט אויף מיינע טריבע שטימונגען. וואָס האָבען מאָמענטענווייז געפרעסט מיין נשמה, און וועלענדיג פון מיר פערשטויסען די צווייפלונגען, פערדאַכטען, מורא, שרעק, האָט זיך אין יענע מאָמענטען זיך גענומען צום שאַרפסטען כלי זין, וואָס די שלאַנג האָט געשאָנקען חוה'ען — דאָס עפּעלע. מיין פרוי האָט מיר דאַמאָלסט אין יענע מינוטען [illegible] פון אַלע מאָה" געשאָנקען [illegible] ליעבע. זי האָט מיך געפאַנגען מיט איהרע כשוף זיסע רייד און גלייכצייטיג ארויסגערופען צו-הילף איהר פרויען-גבורה און געשטאַלט פון א צובליהטע, רייצענדע לעבעדיגע, יונגע בלום, מיט נשמה-פערכאַפּערישען שכרות-דופט, וואָס איז בכח צו בעזיגען די הערצער פון די שטאַרקסטע העלדען אונטער וועמענס טריט עס פאַלען איין פעסטונגען און פּאַלוען-שטאַרקע מויערען-פערצוימונגען...

כ'בין געפאַלען אין אָהנמאַכט. די רייצענדע קראַפט פון חוה'ס כשוף'דיג עפּעלע האָט מיך בעטויבט און אויסגעקאַכט אין מיר מיין יונג הייס בלוט, וואָס האָט פערשטראָמט און פערפלייצט מיין אומעט, מיינע פערוואָלקענטע מחשבות'ען מיט מורא און פערדאַכט.

דאָס לעבען האָט מיך גערופען צום שכרות-געטראַנק... און איך בין בלינד און טויב געוואָרען..

כ'בין געווען ווי יענץ ברוגז ליך פערזינדיגט קינד, וואָס פאַלט אויף די קניה און בעט איבער די מוטער, ווען יענע גיעט איהם דעם ערשטען גלעט און צערטעלט עס דאָס קעפּעלע, פונקט ווי א קליין, שוואַך קינד, וואָס פאַלט מיט א אומשולדיגען קוש אין די אָרעמ'ס פון זיין מוטער, ווען יענע האַלזט און טוליעט איהם צו צו זיך...

כ'בין געפאַלען און בעזיגט געוואָרען...

ווי דער שטייגער יענע יאָהרען האָב איך נאָך דער חתונה געגעסען קעסט ביי שווער און שוויגער. רייכע, חסידישע, אָבער שוין עטוואָס אייראָפּעאישע מענשען. גענוג אידיש און רעליגעז, אָבער נישט צו-פיעל פאַנאַטיש. די קינדער, צוויי יונגע זיהן און צוויי טעכטער, יונגערע פון מיין פרוי, זענען ערצויגען געוואָרען אין וועלטליכען גייסט. צו די זיהן איז אהיים געקומען מלמדים און לעהרער'ס און די טעכטער זענען געגאַנגען אין די דאַמאָלסדיגע רוסישע גימנאַזיעס און קאָלעגירט זיך מיט יודישע גימנאַזיסטען, וואָס זענען יענע צייט געקומען פון ליטא און רוסלאַנד שטודירען אין דער ראדאָמער רוסישער גימנאַזיע. די פיהרונג אין שטוב איז געווען מיט א רייכע האַנד און די גאַנצע הויז-ווירטשאַפט איז איינגעאָרדנעט געוואָרען לויט א [illegible] און אַריסטאָקראַטישען געשמאַק.

די וואָהנונג איז בעשטאַנען פון 6 שטובען [illegible] מיט אַלע בעקוועמליכקייטען, אין יעדער שטוב אַנדער מעבעל און לויט דער קאָליר פון די אויסגעפּוצטע ווענד. ס'האָט איבעראַל געשמעקט מיט קאָמפאָרט און רייכטהומליכען פראַכט. ביידע מיידלעך האָבען געהאַט צו אייגענער דיספּאָזיציע א הערליכען פרויען-סאַלאָן. וואו זיי האָבען געמאַכט זייערע לעקציעס און פון צייט-צו-צייט פערבעטען זייערע קאָלעגען, גימנאַזיסטען. אין יענעם קאַבינעט איז תמיד פרעהליך געווען. אָפט זענען דאָרט „וויעטשאָרקעס" איינגעאָרדנעט געוואָרען. צוויי מאָהל אין יאָהר זענען „אימיענינעס" געפּראַוועט געוואָרען. די דאָזיגע אָווענדען זענען פאָרגעקומען לכבוד די נאָמענ'ס-טעג פון ביידע יונגע טעכטער. דערצו זענען צוגעקומען ימים-טובים פון דער שול-יוגענד ווי: געלונגענע עקזאַמענס, רעגירונג'ס-פייערליכקייטען. ערשט גלאַט אזוי פערשידענע טאַנץ-פערוויילונגען א. ד. גל. די זיהן, ס'הייסט מיינע שוואָגערס, האָבען אויך געהאַט א בעזונדערען צימער. דאָרט זיי האָבען געלערענט די יודישע למודים ווי: חומש, פסוק און גמרא מיט תוספות, אויך די גימנאַזיאַל-לעהרערס האָבען דאָרט פערקעהרט און געמאַכט מיט זיי די לעקציעס.

אין הויז פון מיין שווער האָט געהערשט א פאָטערליכער דרך-ארץ. הגם מיין שווער איז קיין דעספּאָט נישט געווען, איז אָבער אויף זיין פנים שטענדיג געווען אויסגעגאָס'ן א שטייפע אָנגעצויגענע מינע און שטרענגע קנייטשען האָבען אָפט דורכגעקרייצט זיין ברייט נגידיש געזיכט. ער האָט ווייניג גערעדט, קורצע ווערטער, אָבער מיט א בעפעהלערישען כּאָהן, וואָס קיינער האָט זיך נישט ענטוואָגט זיך געגענצושטעלען און יעדען ווינק זיינעם אויסגעפיהרט אונטערטעניג מיט'ן גרעסטען רעספּעקט, קריכענדיג פשוט אויף די שפּיץ-פינגער. איך אליין, קומענדיג פון דער פרעמד און נישט ווערענדיג דאָ אויפגעצויגען, בין איך אריינגעצויגען געוואָרען אין דער נייער סביבה און זיך אזוי איינגעלעבט אין רעזשים פון די הערשענדע טראַדיציעס און פאַמיליען-געזעצען. אז איך האָב זיך בעצויגען צו מיין שווער מיט'ן זעלבען פורכט און יראת הכבוד ווי זיינע אייגענע זיהן.

אין מיינע קעסט-יאָהרען האָב איך גאָרנישט געטוהן. כ'בין געזעסען און געלערענט אין גערער שטיבעל. מיין פאָטער איז געווען אַנ'אַלעקסאַנדרער חסיד, אין גערער שטיבעל האָב איך געמוזט געהן דערפאַר, וואָס מיין שווער איז געווען א גערער חסיד. געהן צו מיינע חסידים — די אַלעקסאַנדרער

וואָלט געווען אַ בעליידיגונג פאַר מיין שהער, מחמת דאָס וואָלט געהייסען, אַז איך שעץ גרינגער דעם רבי'ן זיינעם — דעם גערער און דאָס האָב איך נישט געוואָלט צוליב מיין ווילען צו לעבען מיט מיין שווער בשלום. חוץ דעם האָט עס מיין שווער קאַטעגאָריש געפאָדערט פון מיר. ער האָט זיך געוואָלט מיט מיר בעווייזען אין גערער שטיבעל, וואָס פאַר אַנ'איידעם ער האָט זיך איינגעקויפט. אין יענער צייט זענען אין גערער שטיבעל געווען פיעל קעסט-איידעמלעך, וואָשנע יונגעלייט פון רייכע היימען, לומדים, און אַזוי ווי מיין שווער איז געווען פון די פני און פון די שעהנע יודען אין שטיבעל, איז איהם שטאַרק געלעגען דערין, ער זאָל זיך האָבען מיט וועמען פאַרצושטעלען און רעפּרעזענטירען, און ווירקליך האָט מיין שווער קיין טעות נישט געהאַט.

איך האָב זיך געקאָנט פערמעסטען מיט די איבריגע קעסט-קינדער אין אַלע הינזיכטען. אַזוי אויפ'ן געביעט פון לומדות און הן אין חסידות. ווער שמועסט מיט וועלטליכע בילדונג— מיט דעם האָב איך זיי אַלע ווייט, ווייט אריבערגעשטיגען. דאָס האָבען אַלע געוויסט און טאַקי נישט ווייניג קנאה האָבען מיינע מעלות אַרויסגערופען פון די אַנדערע יונגעלייט און זייערע שוויגער-עלטערן צו מיר. איך אָבער, עס הייסט מיין פּערזאָהן, איז דערין אַמווייניגסטענס שולדיג געווען. איך האָב קיינעם חלילה נישט פערטשעפּעט, קיינעם נישט בעליידיגט. פערקעהרט, יעדען איינעם נוהג כבוד געווען, בעעהרט אפילו קלענערע פון מיר. איך בין זיך געגאַנגען מיין וועגס. די צייט פון לערנען אין שטיבעל האָט געהאַט איהר בעשטימטער צייט. דאָס גראַווען חסידות האָט אויך געהאַט זיין צייט. איך האָב אויך צייט געהאַט צו זיצען מיט מיין יונגע פרוי און פערברענגען מיט איהר אין געשפּרעכען איבער פערשידענע קולטורעלע פראַגען, דהיינו: איבער דער רוסישער ליטעראַטור און איהרע שריפטשטעלער, וואָס מיין פרוי האָט זיך פיעל אָנגעלייענט וועגען זיי.

דערפון האָבען זיך דערוויסט מיינע חברים, די שאַרפע שטיבעל-יונגעלייט און ס'האָט זיך אָנגעהויבען וועבען אַ נעץ פון פּליאָטקעס, אינטריגעס, אַז איך בין נישט פרום, רעליגיעז, און קיין חסיד — אודאי נישט. אשר-בכן איך זיץ אָן פיעל שעה אין טאָג און פערברענג מיט מיין פרוי. דאָס אַליין וואָלט מיך אַמווייניגסטענס געווען אינטערעסירט, מילא — בין איך נישט קיין שמאַרקער חסיד אין זייערע אויגען, אָבער אַלענפאַלס קיין זינד איז עס דאָך אויך נישט, וואָס איך זיץ אין מיין שטוב מיט מיין אייגענע לעגאַל-געזעצליכע פרוי, מיט וועמען ס'איז מיר אפילו ערלויבט צו ראָמאַנסירען און אפילו א ליעבע צו פיהרען. ווער קען מיר דאָס שטערען און וועמען קען דאָס אַרען?

ווייזט אויס, אַז מיינע מכלומר'שטע שטיבעל-קאָלעגען, האָבען בעמערקט, אַז זייערע גרינגשעצענדע מיינונג איבער מיר, וואָס איך בין נישט אַזא פערברענטער חסיד, ווירקט קנאַפּ אויף מיר און, אַז איך רעכען זיך ווייניג, וואָס די איבריגע שאַרפע חסידים האַלטען נישט פון מיר אַזוי געוואַלדיג. און זעהענדיג, אַז איך פּרעטענדיר גאָרנישט אַרויפצואַרבייטען זיך אַלס גרויסער אָנגעזעהענער חסיד, נאָר איך לאָז זיך בעגנוגען מיט דער שטרעבונג צו בלייבען אַ זויבערער יוד און אַ אָרענטליכער מענש — זענען מיינע נישט פערגינער'ס געפאַלען אויף א צווייטע המצאה. זיי האָבען נעמליך גענומען מורמלען אויף מיין פרוי, אַז זי פיהרט זיך נישט אויף אנשטענדיג. [illegible] יונגעלייט האָב איך געהאַט אַנ'אינטימען פריינד, האָט ער מיר ענדליך אויף אַ זעהר דעליקאַטען אופן געגעבען אָנצוגעהערען, אַז מיין פרוי האָט מיך שטאַרק נישט ליעב, נאָר זי פיהרט אונטער מיינע פּלייצעס אַ ראָמאַנס מיט איינעם פון די סטודענטען, וואָס פערקעהרען אָפט ביי איהרע יונגערע שוועסטערען.

פערשטעהט זיך, אַז נישט בלויז איך האָב דערין נישט געגלויבט, נאָר איך האָב נאָך גוט אויסגעזידעלט מיין פריינד אונטער'ן חשד, אַז דאָס איז אַ בייזוויליגע אינטריגע כדי אָנצומאַכען אַ צעשייסען לעבען צווישען מיר און מיין פרוי. ווי ס'זאָל אָבער נישט זיין, איז מיר אריין אַ קליין ווערעמעל, וואָס האָט מיך געביסען ווי מיט שטעכעדיגע פּיסלעך און אין מיין האַרץ האָט זיך אָנגעצינדען אַ פונק פון חשד און איך האָב גענומען צווייפלען אין מיין פרוי'ס טרייקייט און איבערגעגעבענקייט צו מיר. איך האָב פיעל נאָכקאָנטראָלירט מיין פרוי, אויפגעפּאַסט יעדע בעוועגונג איהרע, כ'האָב לעצטענס לענגער פערברענגט אין שטוב און ווייניגער אין שטיבעל — אָבער איך האָב גאָרנישט בעמערקט. מיינע אויגען זענען געוואָרען גרעסער, מיינע בליקען אויפגעשפּיצטער, ווען צו מיינע שוועגערינס, די יונגערע שוועסטער'ס פון מיין פרוי זענען ווי געוועהנליך אַרויפגעקומען בעקאַנטע גימנאַזיסטען און סטודענטען, נאָכגעקוקט יעדען טריט זייערען, אויפגעהיט יעדען אויסדרוק פון זייער פּנים'ער אין גאָרנישט בעמערקט. כ'האָב קיינמאָהל נישט געזעהען מיין פרוי אריינגעהן אין קאַבינעט פון איהרע שוועסטערן ווען עמיצער פון די יונגעלייט איז געווען. און דאָך, דאָך נישט געקוקט אויף דעם אַלעם בין איך געווען אונרוהיג און אין האַרצען האָט געטאַטשעט עפּעס אַנ'אונבעשטימטער פערדאַכט.

(ווייטער קומט.)

דער יורד...

מאָנאָלאָג פון אַ וועקסעל.

1.

געווען בין איך אַמאָל פאַר דער מלחמה, אַ חשוב, אַ גרויסער בטוח. מ'האָט זיך מיט מיר אַזוי נישט געוואָרפען, ווי היינט. זעלטען האָט מען זיך ענטשלאָסען מיר צו בענוצען. איך בין איינגעשטאַנען ביי גרויסע גבירים, ביי אָרענטליכע לייט. מ'האָט זיך מיט מיר געצאַצקעט, מ'האָט מיר געקעכעלט, געהאַלטען פערשלאָסען בחדרי חדרים, אין די אייזערנע קאַסעס און אין די ברייטע קאָמאָדעס און שראַנקען.

ווער עס פלעגט דאַרפען אָנקומען צו מיר פלעגט צוגיין מיט יראת הכבוד, אַריינעמען מיר אין אַ חדר-מיוחד, זיך אוועקזעצען גאַנץ ברייט אויף אַ שטול און שליסען מיט מיר די גרעסטע געשעפטען און די פיינסטע שידוכים.

מיין בעל-הבית, ביי וועמען איך פלעג בלייבען, פלעגט מיר אָננעמען ווי א דבר שבקדושה, אַריינלייגען אין שראַנק אָדער אין דער אייזערנער קאַסע צווישען זעהר טייערסטע און ליבסטע חפצים, און דאָרט פלעג איך וועבען מיינע זיסע חלומות און וויסען, אַז איך לעב אָב מיין צייט וויפיעל עס איז מיר „אָנגעשריבען" געוואָרען...

און, אַז עס איז געקומען מיין צייט „נסתלק" צו ווערען, פלעגט קימען דער „בעל-דבר" און פרעגען „מה-שמך?" פלעג איך באַלד אויסגעלייזט ווערען און האָבען מיין „תיקון". איך פלעג נישט וויסען פון קיין נע-ונד און „כף הקלע". אַזוי איז געווען ביז דער מלחמה.

2.

היינט בעונותנו הרבים, זענען די מענשען פערדאָרבען געוואָרען און די וועלט איז געוואָרען הפקר בעטלושקע. מ'דערלויבט זיך שוין צופיעל מיט מיר. איך בין געוואָרען א דבר שבחול. מ'האָט מיר שוין אָנגעהויבען צופיעל אויסצונוצען, צי מ'דאַרף מיר יאָ, צי ניין, און ווער, מ'שטיינס-געזאָגט, און ביי וואָס פאַרא געשעפטען. יעדער יודענע, יעדער יונגעל און אפילו יעדער שווינדלער האָט די העזה אַרויפצולייגען אויף מיר זיין האַנד, מ'גיט מיר שוין נישט קיין שטול, עס איז רעכט אין יעדער גראָשיגער קרעמעל, ביי א ברעג טיש, אויף אַ מאַרק-טישעל אין א הויף שטייענדיג על רגל אחת, אָדער גאָר ביי שוסטער אויפ'ן וואַרשטאַט. און נאָך ביי וואָס פאַרא „טראַנזאַקציעס"?— פאַר קאַשע, קאַרטאָפעל און אפילו פאַר פערלאַטשען א שוך. אָט אַזא צורה האָב איך היינט, להבדיל, ווי אַ סיים דעפּוטאַט...

און דער בעל-דבר ביי וועמען איך בלייב קרימט אויף מיר מיט'ן נאָז און קוועטשט מיר אַריין אין פּאָרטפעל מיט פעראַכטונג ווי א לא יצלח'דיגע זאַך אַז איך מיין אָט, אָט און איך ווער דערשטיקט. נאָר א נס, וואָס ער לאָזט זיך מיר צורעכט אפילו נישט אָנוואַרעמען ביי איהם. איך הויב אָן באַלד איבער צוגעהן פון האַנד צו האַנד, יעדער וואַרפט זיך מיט מיר, קיינער לאָזט מיר אפילו א נאַכט נישט איבערנעכטיגען.... יעדער וויל פון מיר באַלד פטור ווערען...

3.

אָט אַזוי הויבט זיך אָן מיין דערנידעריגער וואַנדער-וועג. געבראַכט האָט מיר א בחור'ל פון א יאָהר 16 אין א גאַלאַנטעריע-קראָם פאַר א בינדע מיט א פּאָר שקאַרפּעטקעס. דער קרעמער האָט מיר אַריינגעשטיפט אין קעשענע צווישען א באַרג „נאַקאַזען", אויסגעשפּיעלטע צעטלען און נאָך אַזעלכע אשר-יצר-פּאַפּירען. נאָך דעם זעלבען טאָג האָט ער מיר אוועקגעפיהרט צו א מלמד פאַר שכר-למוד. דער מלמד ווידער האָט זיך לאַנג נישט געצאַצקעט

דאס מאהל וועט עס נישט אדורכגעהן.

בשעת בעטראכטען דעם בודזשעט אויפ'ן יאהר 1929 האט דער קהלה-ראט, אונטער דער ווירקונג פון דעם פרנס מרדכי ליב פישמאן צוזאמען מיט די האנדווערקער-פרנסים, אבגעשטעלט זיך גענוי איבער דער ביטערער, עקאנאמישער לאגע פון די יודישע בעפעלקערונג און בעשלאסען: פון איין זייט בשום אופן ניט צו העכערן קיין שום קהלה-שטייערן. הויפטזעכליך דעם עטאט און פון דער אנדערער זייט ניט צו געבען קיין שום הוספות די קהלה-בעאמטע, בפרט, אז א טייל בעאמטע פונ'ם קהל-שטיבעל בעקומען פשוט מיניסטעריאלע פענסיעס. אזוי צ. ב. בעקומט דער שרייבער ל. דובינליכט אנערך 8000 זל. א יאהר ד. ה. 700 זל. א חודש און די קאסירערין פרוי אביטש אנ'ערך 4000 זל. א יאהר, ד. ה. כמעט 350 זל. א חודש א. ד. גל.

די איניציאטארען האבען זיך אבגעגעבען א דין-וחשבון, אז דערפון וועלען ליידען פיעל בעאמטע, וועלכע האבען נישט קיין קרובים צווישען די דאזארעס און וועלכע געפינען זיך ניט נאהנט פון די קאסע. אזוי צ. ב. דער בעאמטער סלאמענבוים, וועלכער פיהרט אויס פעראנטווארטליכע ארבייט, איז בעשעפטיגט אין די קהלה שוין קנאפע 12 יאהר און איז א מטופל מיט קינדער בעקומט אויף ריין קיום 260 זל. א חודש, די קאסירערס פון די שחט-שטיבלעך—מענשען מיט גרויסע פאמיליעס און שווערע פעראנטווארטליכע ארבייט טיילמאל צו 15—16 שעה אין מעת-לעת— צו 250 זל. א חודש, די מנקרים א. ז. וו. די איניציאטארען האבען אלזא געוואוסט דערפון, אז די דאזיגע ארימע מענשען ליידען אנ'עולה, זיי האבען אבער געברענגט דעם קרבן צוליעב דעם אלגעמיינעם פרינציפ לטובת הכלל:

קיין שום הוספות.

דער דאזיגער בעשלוס האט, פערשטעהט זיך, ניט געשמעקט די עטליכע געלד-פעראינטערעסירטע בעאמטע און אין רעזולטאט האט מען אדורכגעשמוגעלט דורך די פערוואלטונג (וועלכע בעשטעהט אגב אין 50 פראצענט פון פריש-אנגעקומענע און בכלל פון דעזאריענטירטע מענשען) אנ'הוספה געגען דעם ווילען פון ראט ד. ה. פון דעם פאקטישען בעל-הבית פון דער קהלה.

סוף כל סוף איז דער בודזשעט צוועקגעגאנגען אין מיניסטעריום צום בעשטעטיגען מיט א צוגעשטעקט כתיבה'לע פון דער אזוי-גערופענער פערוואלטונג—מיט הוספות.

ס'מיניסטעריום האט ניט גענומען אין אכט די הוספות-בײלאגע פון דער פערוואלטונג און האט בעשטעטיגט דעם בודזשעט כמעט אין דער זעלבער פארם, אין וועלכע ער איז אנגענומען געווארען דורך דעם ראט און מיט דעם, שוין אודאי דאס צעהנטע מאהל, אנערקענט, אז דער פאקטישער בעל-הבית פון דער גמינע איז איינציג און אליין דער קהלה-ראט.

נישט קוקענדיג אבער אויף דעם, וואס ניט דער ראט און ניט ס'מיניסטעריום, אלזא די העכסטע אינסטאנץ פון דער אויפזיכטס-מאכט, האבען ניט בעשטעטיגט קיינע הוספות — איז דאך דער עטאט עפיס אויף א געהיימען אופן געהעכערט געווארען און פון די צווייטע זייט האבען די עטליכע בעאמטע פון קהל-שטיבעל בעקומען פענסיעס מיט הוספות; בכדי אבער ארומצוגעהען די אלע בעשלוסען, האט מען געמאכט אזא קונץ: די נישט-לעגאל אריבערגעצאהלטע געלדער האט מען פארגעשטעלט דער אזוי-גערופענער פערוואלטונג אלס פשוט'ע הלוואות און נאכהער האט מען „אדורכגעגליטשט" א „החלטה", אז די דאזיגע „הלוואות" ווערען זיי געשענקט. אויף אזא אופן וועט צום סוף יאהר די הוספה ניט פיגורירען אויף די קאנטא פון דעם ענטשפרעכענדען בעאמטען, (אויף די דאזיגע קאנטא — דאס הייסט, אפיציעל, וועט פיגורירען די סומע, וועלכע דער ראט האט בעשטעטיגט) — נאר ס'וועט פיגורירען אויף די קאנטא פון „ניט פאראויסגעזעהענע אויסגאבען" וואו פ'וועט Nieprzewidziane wydatki שוין ניט שווער זיין צו פערדעקען עס אזוי, אז קיינער זאל עס ניט קענען געפינען.

ס'איז כדאי צוצוגעבען, אז די אלע קונץ-שטיקלעך ווערען אנגעווענדעט יאהר-יעהרליך, נאר ניט לגבי אלע אנגעשטעלטע ווי: קאסירער'ס, מנקרים, שוהל-בעאמטע א. ז. וו. נאר לגבי די עטליכע פריווילעגירטע שרייבער'ס פון קהל-שטיבעל.

אז מ'וועט נעמען אין בעטראכט, אז אין בעצוג צו פענסיעס פון די דערמאנטע בן-יחידימלעך ווערט דער קהלה-ראט כמעט יעדעס יאהר פשוט אבגענארט, ווי אויך דאס, וואס דער ראט ווערט ניט גערופען צו גאנצע קווארטלען, ווייטער. אז דאס איינציגע, וואס דעם ראט איז געבליבען — איז דאס „מאכען" איינמאל אין יאהר דעם בודזשעט און אויך דאס ווערט פערקריפעלט, פערדרעהט און אבגענארט — מוז מען קאטעגאריש ערקלערען די עטליכע „רעדעל-פיהרער", אז דאס מאהל וועט עס בשום אופן ניט אדורכגעהען און די אלע אריבערגענומענע נישט-לעגאל אויסגעצאהלטע געלדער וועלען, ניט קוקענדיג אויף אלע „פאקוסן", מוזען (דורך וועמען ס'זאל ניט זיין) צוריקגעצאהלט ווערען אין די קאסע אריין.

קהל'ס געלד איז ניט הפקר און דער ראט, וועלכען די יודישע בעפעלקערונג האט אנפערטרויט די רעכט צו פיהרען די קהלה, וועט זיך פון די דאזיגע רעכט ניט אבזאגען, חאטש זיי ווערען אזוי „שעהן פערטיידיגט" דורך דעם פרעזעס פון ראט.

מיט מיר און האט מיר איבערגעגעבען צו זיין פלונית'טע זי זאל סילוקן אין קרעמעל פאר ברויט מיט שאר-ירקות. די קרעמערקע ווידער האט נישט געמאכט פון מיר קיין וועזען און מיר גלייך אבגעגעבען צו א פערשמאלצענע יודענע אין א לעדערנעם פערסמאליעוועטען שירץ, וועלכע וואַרט שוין אויף מיר שיינע עטליכע טעג...

אזוי בין איך מגולגל געווארען יעדער טאג פון איינעם צום אנדערען ביז איך בין געקומען צוריק צו מיין „בעשיעצער", וועלכער האט מיר אינגאנצען פערלייקענט און זיך אפילו נישט געלאזט דערקענען... און אפשר האט ער מיר טאקי נישט דערקענט. אזא פנים האב איך שוין געהאט פון אזא לאנגען נע-ונד און „כף הקלע".

צום סוף בין איך אנגעקומען צום רעיענט, אזא ארט, וואס פאר פערבייגעהענדיג פלעגט מיר רויט ווערען דאס פנים פאר בושה... היינט האב איך אבער דארטען געטראפען אסך פון מיינע ברידער „פערשווארצטע" מיט רויטע און „צייכענס" אויף די פנים'ער, פערעלטערטע פאר דער צייט, פער'יתומ'טע, וועמענס טאטעס ווילען נישט וויסען פון זיי, אנדערע ווידער „לעבעדיגע" יתומים, וועלכע ווייסען נעבעך נישט ווער זייערע אמת'ע טאטעס זענען.

אט אזוי איז אונזער גורל געווארען צוגלייך מיט אנדערע יורדים — מלחמה-קרבנות, וועלכע זענען אראבגענידערט געווארען פון זייער גדולה אדאנק דער וועלט-מלחמה.

פ.

Kino „CORSO“ w Radomiu.

פון מאנטאג דעם 25 ה. ח.

וועט דעמאנסטרירט ווערען איינער פון די גרעסטע

פילם שלאגערן

מיט'ן בעריהמטן קינא-טראגיקער גלענצנדער ארטיסט

KONRAD VEIDT

דאס בילד טראגט דעם נאמען

Narzeczona Nr. 68

ŚWIAT BEZ KOBIET

דאס בילד

לאזט איבער מיט זיין אריגינעלען אינהאלט

דעם שטארקסטען איינדרוק אויף די צושויער.

ארקעסטער פון 10 מאן

שפילט די גאנצע צייט.

א בריעף אין רעדאקציע.

ג. ה' רעדאקטאר!

ערלויבט גיטיגס אבצודרוקען אין אייער וו. צייטונג א פּאר ערנסטע ווערטער.

ווי ס'איז בעקאנט, עגזיסטירט שוין דאס 4-טע יאהר אין ראדאם א פאך-דערגענצונג'ס-שולע, וואס ווערט אויס-געהאלטען דורך דער גמינע.

די גמינע פינאנסירט די פאך-קורסען אבער אין א גרויסער מאס האט די פאך-שולע צו פערדאנקען איהר עגזיסטענץ די גרויסע און שווערע בע-מיהונגען פון לייטער פון די שולע אינזש. ק. לעווי

פון דער מינוט אן, ווען די שולע איז געווארען געגרינדעט האבען די שילער געהאט אויסצושטעהן שווערע צרות פון די מייסטערס. שוין נישט קוקענדיג אויף דעם אלעם האבען מיר דערצויגען ביז צום לעצטען יאהר און ווען מען בעדארף שוין ארויסבעקומען פערענדיגונג'ס - צייגנישען האט מען אונז געלאזט שטעהן אין מיטען וועג,

בלייבענדיג בשוט אין א לאקאל.

שוין 3 מאנאטען פארבייגעלאפען פון נייעם שול-יאהר און די זאך ריהרט זיך נישט פון ארט. א דעלעגאציע פון די שילער איז שוין 5 מאהל געווען וועגען דעם ענין ביים פרעזעס פון דער גמינע, ה' יחיאל פרענקעל, און צוויי מאהל ביים דאזער ה' היים קאר-מאן, זיי האבען אונז אפילו געגעבען א גאנץ גינסטיגען ענטפער, אבער פון דעם ענטפער האט זיך דערווייל גאר-נישט אויסגעלאזט.

דעריבער האבען מיר בעשלאסען זיך צו ווענדען וועגען דעם ענין צו דער עפענטליכקייט. זאל די געזעלשאפט אורטיילען ווי אזוי די גמינע בעציהט זיך צו אזא וויכטיגען ענין.

מיט אכטונג

אין נאמען פון די שילער

פון די דריטע קלאס

אברהם גוטמאן,

מרדכי פאסטערנאק.

Kino „ODEON" w Radomiu.

ANONSUJEMY

Największy przebój obecnego sezonu

pod tytułem:

POD BANDERĄ MIŁOŚCI

ZDJĘĆ DOKONANO:

W Gdyni, Tczewie, Sopotach, Gdańsku, Sztokholmie na Helu, Jastrzębiej Górze i w Orłowie.

Udział biorą oficerowie i załoga statków szkolnych „Gdynia" i „Lwów", kadeci szkoły morskiej w Tczewie oraz polska policja morska.

Obsada ról głównych:

ZBYSZKO SAWAN,

Marja Bogda, Jaga Boryta, Tekla Trapszo, Jerzy Marr, Paweł Owerłło i Władysław Walter

Najulubieńszy komik z Warszawy.

Ilustracja specjalnie powiększonej orkiestry pod dyrekcją

p. Józefa Szymkiewicza.

Wszelkie superlatywy dla określenia tego filmu zbyteczne, wypowiedziała się o nim już cała zachwycona Polska.

ער פארקויפט די ראדאמער לעדער-פאבריקאנטען פעסטער מיט וואסער אלס „עכטע" שוועדישע כעמיקאליען.

אלס „בּאראן" און „גראף" מוז ער נאכדעם געהן זיצען אלס אינטערנאציאנאלער שווינדלער.

אונזער העלד הייסט ביניש (צי דאס איז זיין ריכטיגער נאמען — דאס וועט ערשט דאס שטראף-געריכט קאנסטא-טירען).

ער איז שוין אויסגעווען א וועלט. נאך צוריק מיט 8 יאהר האט ער גע-הייראט מיט די טאכטער פון מיכל שטיין, א סוחר פון סאנאק און ער האט זיך בעזעצט אין טארנאוו.

ער האט זיך אנגעשלאגען אויפ'ן הויז א מעשען שילדעל: „מעד. ד"ר ביניש" און אנגעהויבען בעהאנדלען קראנקע. דאס האט אבער לאנג נישט געדויערט. ווייל די דארטיגע דאקטוי-רים האבען זיך אנגעהויבען נאכצו-פרעגען אן זיין „דאקטאראט", איז נישט געווען גלאטיג.

ד"ר ביניש האט באלד ארא‌בגענו-מען דעם „דאקטאר" און אויפגעקלאבט א נייע פירמע „כעמיקאליאן" און דא הויבט זיך אן דער האקוס-פאקוס.

ער האט פאבריצירט כעמישע פרע-פאראטען, אזעלכע וואזעלינען פאר לעדער-פאבריקען.

דאס וואלט נאך נישט געווען אזוי אינטערעסאנט, האט ער אבער ארייג-געגאסען אין די פעסער שטויב-אייל מיט וואסער און די סחורה פערקויפט פאר שוועדישע ארגינאל-מארקען, ער האט געמאכט נייע פעסער און זיי אד-יוסטירט מיט שוועדישע פירמען.

ער תאט אויך אבגעסטאט א וויזיט אין ראדאם, אלס אנגעזעהענער צענטר פון דער לעדער-פראדוקציע און צוג-לייך מיט ווארשא, טארנאפאל, אויבער-שלעזיען און אין גאנץ פוילען זיך לע-גיטימירט אלס באראן, אלס גראף, ווי אזוי ס'איז איהם אויסגעקומען בעסער און אויסגענארט געלד.

ער האט פאבריצירט וועקסלען מיט פאלשע אינטערשריפטען, זיך געדונגען א ווילע, זיך איינגעריכטעט פירשטליך און זיך צוגענומען א נעגער אלס פאר-טיער, ארומגעפאהרען מיט לוקסוס-אויטאס און די פרוי זיינע (א פראסט יודיש מיידעל) האט נאך בעקומען די „ליניע" און זיך געשעמט מיט יודען... (אז מ'האט זי אמאל געבעטען, זי זאל אויסבארגען א ברעט צו דער סוכה — האט זי זיך געווארפען ווי אן'אבגע-בריהטע...)

הכלל, די לופט איז געווארען הייס, ער איז אוועק קיין ווין און איבער-געלאזט האט ער דאס ווייב, האט מען זי איינגעזעצט און זי איז געזעסען זעקס חדשים און איז צוריק צום פאטער.

און ווין האט ער זיך געגעבען א נייעם נאמען. אין טארנאוו איז ער געווען א דאקטאר, דארט אין ווין האט ער מיט איינמאל אוועקגעסירט און זיך אויסגעגעבען אלס אוניווערזיטעט-פראפעסאר ד"ר ווארצעל פון רומעניען; ער האט זיך „פערליבט" אין א רייכע טאכטער. ער האט גענומען, דאכט זיך, טויזענדער שילינג און אזוי ווי יענער האט געזעהן, אז ער איז אריינגעפאלען צו א באנדיט — האט ער געמאכט די אנקלאגע און מ'האט איהם אין ווין ארעסטירט.

ער איז אבגעזעסען אין ווין א היבשע צייט און אום שמיני עצרת איז דער דאזיגער גאסט געבראכט געווארען מיט בעגלייטונג פון ווינער פאליציי קיין טארנאוו, וואו ער האט אהן שווע-ריגקייטען אין אהן אפטרעט-געלד בע-קומען א וואוינונג אין נייעם קרימינאל.

ביניש האט זיך בעניצט מיט פער-שידענע טיטלען: ד"ר מעדיצינער, או-ניווערזיטעטס - פראפעסאר, איינמאהל האט ער דערצעהלט, אז ער איז גע-ווען קאנסול, אטאשע, געזאנדטער, בא-ראן, גראף. דא איז אבער פעסטגע-שטעלט, אז ער שטאמט פון סניאטין, מזרח-גאליציען. ער איז אלט עטליכע און דרייסיג יאהר, אן'איידעם פון מיכל שטיין, סאנאק (ס'הייסט, אז דאס באר-פאלק האט זיך אין דער לעצטער צייט געג'גט). איצט גרייט מען זיך צו זיין פראצעס.

פ—ף,

דאקטוירים בעשטעטיגען

אז ארטרעטיזם רעמאטיזם און צאהלרייכע קראנקהייטען ווערט מען גרינדליך אויס-געהיילט בעניצענדיג פאראווע בעדער,

און גענצליך בעזייטיגן באד-זאקלאד ביים האטעל אייראפעיסקי אין ראדאם

א פאראווע לאזשניע I קל. — 1.60 זל.

מעטיג פרייטאג און שבת

II קל. — 1.20 „

קינדער — 0.50 „

וואנעס (יעדען טאג) — 1.30 „

בעאמטע און פאמיליע גרופעס בעקומען הנחות.

נאר 2 גאסטשפילען פון ווילנער פאלקס-טעאטער.

אין ראדאם
טעאטער „ראזמאיטאשטשי"
פרייטאג און שבת דעם 22 און 23 ד. מ.

אונטער די לייטונג פון בעוויסטען ארטיסט און קינסטלער
מאריס לאמפע

אין קעלץ
טעאטער „פאלסקי"
מאנטאג און דינסטאג דעם 25 און 26 ד. מ.

מיט'ן אנטייל פון אונזערע בעוויסטע ארטיסטען: לויט א. ב.: פרויען: האלצער רחל, מענדעלעוויטש פראניע, קייזעראוויטש מאניע און רעגינא. מענער: לואי דוד, מארסאלאוו ראובן, קרעלמאן יצחק, קייזעראוויטש דוד, קאהן שלמה און שווארצשטיין בער.

1. דאס גרויסע אומשטערבליכע ווערק פון שלום עליכם
טוביה דער מילכיקער
קאמעדיע אין 4 אקטען
אנהויב פינקטליך האלב 9 אווענד.

2. דער לעצטער שלאגער אין 3 אקטען פון גארדאן
שטארקער פון ליעבע
רעזשיסער: מ. לאמפע. געהילף-רעזשיסער: שווארצשטיין.

„עזרה" עפענט אויף די אומזיסטע קיך.

די אומזיסטע קיך ביי דער געזעלש. „עזרה" ווערט מיט'ן אנהויב פון חדש כסלו ווייטער ערטיילען אומזיסטע מי-טאג, ווי אויך אהיימצונעמען פאר גאנצע פאמיליעס.

פון זונטאג דעם 24 ה. ח. קאן מען זיך שוין פערע:יסטרירען אין סעקרע-טאריאט פון געזעלש. (דלוגא 11) יע-דען טאג אויסער שבת פון 10 פריה ביז צוויי א זייגער מיטאג, און פון 6 ביז 8 אווענד.

עס ווערט אויפמערקזאם געמאכט די אלע, וועלכע ווילען געניסען פון די אומזיסטע מיטאגער מוזען זיך פריהער פערע:יסטרירען.

• • •

דורך דער פאסט האט „עזרה" ער-האלטען אנאנים 10 זל. דער נדבן בעט די קוויטירונג צו שיקען אין רעדאקציע „ראדאמער-קעלצער לעבען" און דורך דער צייטונג בעשטעטיגט די קבלה.

די געזעלשאפט „עזרה" וועלענדיג ערפילען דעם וואונש פון אנאנימען נדבן טיילט, אלזא, מיט דורך דער צייטונג פאלגענדעס:

„דאנערשטאג דעם 14-טען ה. ח. האבען מיר דורך דער פאסט ערהאלטען אנאנים 10 זל. א נדבה לטובת דער אבטיילונג „בית-לחם", פאר וועלכען מיר דאנקען דעם אנאנימען שפענדער דורך דעם וועג פאר זיין טהאט, וועל-כער איז ווערטה צו ווערען נאכגעטוהן. די קוויטירונג קאן מען אבנעמען אין רעדאקציע".

געזעלשאפט „ע ז ר ה"
אין ראדאם.

יודישע געסט, וואס פיהלען זיך בעליידיגט

ווי מען גיעט אונז איבער. פיהלען זיך די יודישע געסט פון דער בעקאנ-טער צוקערניע א. נ. רעזביקאווסקי שטארק בעליידיגט. די סבה זאל זיין א געשפרעך, וואס איז פארגעקומען צווישען איינעם פון די יודישע געסט ה' ע. מיט'ן יונגען פערקויפער באלעס-לאוו אין צוזאמענהאנג מיט די געשע-הענישען אין קראקאווער אוניווערזיטעט.

בעת דעם געפיהרטען געשפרעך האט דער יונגער באלעסלאוו געזאגט אויס-דריקען זיין צופרידענהייט, וואס מ'האט געשלאגען די יודישע סטודענטען און מ'ויל זיי ארויסטרייבען פון אוניווער-זיטעט. ה' באלעסלאוו זאל אויך האבען געשילדערט אין שווארצע פארבען די צוקונפט פון יודען. ערקלערענדיג דער-ביי, אז ער אליין וואלט ארויסגעגעבען די פערזאמעלטע יודישע געסט פון זיין צוקערניע אין געווינשענעם מא-מענט ווען מ'וויל זיך מיט זיי אב-רעכנ:ען...

פערשטעהט זיך, אז דאס געשפרעך איז פערוואנדעלט געווארען אין א שארפען ווערטער-אויסטייש און ווי מען אינפארמירט אונז, זאל עס זיך האבען זאגאר געענדיגט מיט א שטיקעל סקאנדאל.

דער אנקלאגע פון דער יודען-דעבא-טע האט באלד דערגרייכט צו די טיש-לעך פון די יודישע געסט, וועלכע האבען תיכף רעאגירט געגען אימפאלע-ראנטען ארויסטריט מצד איינעם פון די געשעפטס-פיהרער, און פערלאזט די צוקערניע.

די יודישע געסט פון ווענען דער גרעסטער טהייל פון פריון פליסט-איין אין קאסע פון דער דערמאנטער צוקער-ניע פיהלען זיך טיעף בעליידיגט און זאלען האבען בעשלאסען זיך צו ענט-זאגען אויף ווייטער צו בעזוכען די צוקערניע כל זמן דער ה' באלעסלאוו וועט זיך נישט ענטשולדיגען און זיך אליין נישט קנס'ען מיט א געוויסע סומע פאר א יודישען צוועק.

די דאזיגע געשיכטע האט פעראינ-טערעסירט אונזער א מיטארבייטער, וועלכער איז געווען טשעקאווע אריינ-צוגעהן אין צוקערניע. גלויבענדיג צו בעגעגנען עמיצען פון די אפטע יודישע בעזוכער. ביי וועמען ער וועט זיך ער-פאהרען צי דאס אלעס, וואס ווערט דערצעהלט, איז אמת. ער האט דערום בעזוכט די שאך-שטוב און די בילארד-שטוב. וואו שטענדיג ווימעלט פון יו-דישע שפיעלער און קיין יודען דאס מאהל נישט בעמערקט.

אין דער לעצטער גרויסער שטוב, וואו אמעהרסטענס געסט ווענען יודען זענען דאס מאהל געווען „בעשעפטיגט" אין פערשידענע שפילען א פערהעלט-ניסמעסיג קליינע צאהל מענשען. אבער נישט קיין יודען אויסער איין געוועזע-נער יוד — א משומד.

דאס האט אונזער מיטארבייטער פערווינדערט, מחמת כמעט שטענדיג איז דארט א לעבהאפטע בעוועגונג פון יודישע געסט.

גרויסער ערפאלג פון ק י נ א א ד ע א ן.

נאך דער פאלשטענדיגער רעארגא-ניזאציע און גרונדליכען רעמאנט האט זיך דער קינא „אדעאן" ערווארבען די גרעסטע סימפאטיע פון דער אלגעמיינע בעפעלקערונג אין ראדאם. יעדען אווענד איז דער קינא פשוט איבער-פולט איבער די ברעגעס. אויסער דער עסטעטישקייט און בע'הנ'מקייט ציהט אריין דער קינא „אדעאן" צוליב די ערשקלאסיגע, הערליכע בילדער, וואס ווערען כסדר דעמאנסטרירט.

נאר א בעזונדער פערגעניגען פער-שאפט דער זעלטען גוט-איינשטודירטער ארקעסטער, וועלכער ווערט אנגעפיהרט פונ'ם ספעציעל אנגאזשירטען יודישען מוזיקער פון לאדז ה' שימקעוויטש. בעת די קאנצערטע-נומערען אין די אנטראקטען דינערט דער זאהל פון די אפלאדיסמענטען, מיט וועלכע דער אר-קעסטער ווערט בעשאנקען.

ס'אין בעזונדערס כדאי זיך אבצושטע-לען איבער די לעצטע רעפארמען. וואס די דירעקציע האט איינגעפיהרט אויפ'ן געביעט פון דער מוזיק-אילוסטראציע. יעדען פרייטאג-צו-נאכט און שבת-צו-נאכט ווערען געגעבען פאר די יודישע בעזוכער ספעציפישע, הארציגע יודישע מוזיק, וועלכע גרעפען צו דער יודי-שער נשמה. צו דעם צוועק האט די דירעקציע זיך בעזארגט מיט בעזונדע-רע יודישע נאטאן. צוליב דעם אלעם איז גאר קיין ווינדער נישט, ווען אלע שיכטען פון דער בעפעלקערונג געהען בעזוכען די בילדער פון אדעאן מיט גרעסטער צופרידענהייט. די ספעציעלע טאלעראנטע בעציהונג און דער צופא-סונג'ס-כאראקטער, וואס די דירעקציע ווייזט ארויס לגבי איהרע בעזוכער מאכט אויף יעדען א קאלאסאלען איינ-דרוק און רופט ארויס די טיפסטע אנערקענונג ביי דער יודישער בעפעל-קערונג אין ראדאם.

קעלצער אבטיילונג.

ד"ר פעלץ פערלאזט דעמאנסטראטיוו די זיצונג פון סטיפענדיום-ראט ביים מאגיסטראט.

ווי בעוויסט, האט דער קעלצער שטאדט-ראט אין זיינער צייט געהאט בעשלאסען צו געבען עטליכע יעהרליכע סטיפענדיעס אין דער הויך פון 500 זלאטעס פ"ר די ארטיגע נישט-פערמעגליכע סטודענטען.

מיט א קורצער צייט צוריק האט דער סטיפענדיום-ראט ביים מאגיסטראט בעטראכט די דורך די פערשידענע קעלצער סטודענטען אריינגעטראגענע בקשות, צווישען וועלכע עס האט זיך אויך געפונען א בקשה פון א היגען אידישען נישט-פערמעגליכען, אבער זעהר פעהיגען סטודענט. בעטראכטענדיג די אלע אריינגעטראגענע בקשות, האט דער ראט, נישט קוקענדיג דערויף, וואס דער דערמאנטער אידישער סטודענט איז, ווי געזאגט, געוועזען דער פעהיגסטער פון אלע אנדערע, וועלכער איז גלייכצייטיג היי-יאהר אנגענומען געווארען אין ווארשאווער פאליטעכניקום דורך א פעהיגקייט'ס-קאנקורס — בעשטימט די סטיפענדיע פאר א ווייניגער פעהיגער נישט-אידישער סטודענטען.

צוזעהענדיג די דאזיגע "יושר'דיגע" האנדלונג פון סטיפענדיום-ראט, האט ד"ר פעלץ, אלס צייכען פון פראטעסט פערלאזט דעמאנסטראטיוו די זיצונג. די אידישע ראטמענער וועלען וועגען דעם ענין אריינטראגען א אינטערפעלאציע אויף דער ערשטער זיצונג פון שטאדט-ראט.

סענאטאר הרב רובינשטיין אין קעלץ.

היינטיגען דינסטאג האט געוויילט אין קעלץ וועגען א וויכטיגען געזעלשאפטליכען ענין סענאטאר הרב רובינשטיין פון ווילנע. צוזאמען מיט'ן הרב רובינשטיין זענען אויך מיטגעקומען פרוי ראטמאן ראטנער פון בענדין און אנדערע.

צוזאמענפאהר פון די ציוניסטישע ארגאניזאציעס פון דער קעלצער וואיעוואדזשטווא.

ווי מיר ווערען אינפארמירט, וועט אין די ערשטע טעג פון חודש דעצעמבער ה. י. פארקומען אין אונזער שטאדט א צוזאמענפאהר פון אלע ציוניסטישע ארגאניזאציעס פון דער קעלצער וואיעוואדזשטווא. די קאנפערענץ זאל האבען א שייכות מיט דעם בעפארשטעהענדען 9 ציוניסטישען לאנדס-צוזאמענפאהר, וועלכע קומט פאר אין ווארשא דעם 24 און 25 דעצעמבער.

א אידישע אפערעטען-טרופע אין קעלץ.

אויף דער קינפטיגער וואך קומט קיין קעלץ א בעוואוסטע אפערעטען-טרופע פון ווארשא. די דאזיגע טרופע וועט ווײלען אין קעלץ א לענגערע צייט.

צי זאל דער "לינת הצדק" ליקווידירט ווערען?

ווי אונזערע לעזער איז שוין גוט בעקאנט, האט ד"ר פעלץ מיט צוויי וואכען צוריק רעזיגנירט פון זיין אמט אלס פרעזעס פון "לינת-הצדק". מיר האבען אויך איבערגעגעבען די קלאגען, וואס קורסירען אין שטאדט וועגען ד"ר פעלצענס רעזיגנאציע. אלע בקשות. אז ד"ר פעלץ זאל צוריק איבערנעמען זיין אמט, האבען לײדער גאר נישט געפועל'ט. צוליב דעם קען דער לינת-הצדק אמבולאטאריום נישט זיין טעטיג און הונדערטער ארימע קראנקע לײדען דערפון זעהר פיעל.

מיר ווילען זיך איצט נישט אריינלאזען אין דער עצם-פראגע פון ד"ר פעלצענס רעזיגנאציע. אפשר איז ד"ר פעלץ אין דער היניגער גערעכט אדער נישט גערעכט. א פאקט איז, אז דער אמבולאטאריום, וועלכער האט אבגעקאסט פיעל טויזענדער זלאטעס געהט צום גרונד, און, אז דער "לינת-הצדק" ביי אזא צושטאנד וועט מוזען אויפגעבען זיין טעטיגקייט. דאס וואלט שוין געוועזען, אויסער דעם גרויסען שאדען פאר דער ארימער אידישער בעפעלקערונג, אויך א געזעלשאפטליכער סקאנדאל, פאר וועלכען די היגע דיפלאמירטע אינטעליגענץ וואלט געמוזט טראגען די פעראנטווארטליכקייט. און דערפאר פרעגען מיר: צי וועט די אידישע געזעלשאפט דערלאזען, אז אזא נויטיגע און נוצבארע לאנגיעהריגע אידישע אינסטיטוציע זאל ליקווידירט ווערען?

מיר גלויבען, אז נישט.

רעפרעזענטאציע-באל פון "בית-יתומים".

דער היגער "בית-יתומים" אר'ענט אין דעם 30 ה. ח. א גרויסען רעפרעזענטאציע-באל.

מיר זענען זיכער, אז די אידישע געזעלשאפט וועט, ווי אלע מאהל, דעם באל צאהלרייך בעזוכען.

פרטים אין די אפישען.

"טאז" בענײט זײנע וויסענשאפטליכע פארלעזונגען.

ווי מיר דערוויסען זיך, זאל די היגע אבטיילונג פון "טאז" בענייען איהרע וויסענשאפטליכע פארלעזונגען וועגען היגענע און געזונד, וועלכע האבען אין פערגאנגענעם יאהר געהאט א גרויסען ערפאלג.

ס'וואלט זעהר וואונשענסווערט געוועזען, אז די ערשטע פארלעזונג זאל, וויז ביז איצט, געהאלטען ווערען דורכ'ן סעניאר פון די אידישע דאקטוירים, דער איבעראל געאכטעטער ד"ר לעווינזאהן און נאכהער דורך די אנדערע ה"ה: ד"ר פעלשלער, ד"ר קרוזע, ד"ר שאטץ, ד"ר לעווין א. אז. וו.

צווישען אנדערע וואלט אויך כדאי געוועזען, אז דער "טאז" זאל אין אלגעמיין בענייען זיין טעטיגקייט.

וועלכע אידישע אינסטיטוציעס ווערען סובסידירט דורך דער קהלה?

פאלגענדע אידישע אינסטיטוציעס ווערען סובסידירט דורך דער אידישער קהלה:

1)	"בית יתומים"	1500 זל.
2)	אידישע "ביבליאטעק	400 "
3)	חדר "יסודי תורה"	2000 "
4)	"תלמוד תורה"	2000 "
5)	ישיבת "תורת חסד"	1600 "
6)	האנדווערקער-שולע	1000 "
7)	מזרחי-חדר "יבנה"	1800 "
8)	אווענד-קורסען "קיבוץ"	150 "
9)	"תחכמוני" אין ווארשא	350 "
10)	"מתיבתא" "	350 "
11)	אידישע מענער-גימנאזיום אין קעלץ	5000 "
12)	האנדווערקער-פאך-שולע	2000 "
13)	"קרן-קימת"	300 "
14)	"קרן היסוד"	500 "
15)	"לינת הצדק"	1000 "
16)	קופת רמ"בן	200 "
17)	"תומכי עניים"	500 "
18)	קימפעטארין-פעראיין	200 "
19)	"שומרי-שבת"	400 "
20)	"תרבות"	300 "
21)	גמילת-חסד-קאסע	1500 "
22)	געז. "מרפא" אין אטוואצק	300 "
23)	געז. "טאז"	500 "
24)	"הכנסת כלה"	500 "
25)	יודאיסטישע ביבליאטעק אין ווארשא	300 "
26)	מלוכה'שע לופט-פערטיידיגונג	200 "
27)	"אקסיליום אקאדעמיקום יודאיקום"	300 "
28)	אינוואלידען-פעראיין	200 זל.
29)	"בית-יעקב" שולע"	700 "
30)	זומער-קאלאניעס פון "לינת-הצדק" און "טאז"	600 "
	צוזאמען	126,650 זל.

(די דאזיגע פאזיציעס האבען פיגורירט אין בודזשעט פון יאהר 1928)

די דערמאנטע סומען פון די בלויסע סובסידיעס פאר די אידישע אינסטיטוציעס. זענען בלויז א טייל אויף וועלכע דער קהלה-בודזשעט ווערט פערוצט. אויסער דעם זיינען נאך פאראן פיעל טויזענדער זלאטעס וואס געפונען זיך אין בודזשעט אויף זיי נויטיגסטע אויסגאבען, ווי: "קמחא-דפסחא, א סומע קריב 20.000 זלאטעס, סובסידיעס פאר קראנקע און דירה-לאזע, ארימע דורכרייזענדע א. ר. ג.

איצט, גלויבען מיר, וועלען שוין פארענטפערט ווערען אלע קשיות, אויף וואס די קהלה נויטיגט זיך אין אזא גרויסען בודזשעט. אין די דאזיגע כומען געהען זעלבסטפערשטענדליך נישט אריין די בעאמטען פענסיעס, אדמיניסטראציע-הוצאות א. אז. וו.

קאפע "איטאליא".

די נייע געעפענטע צוקערניע קאפע "איטאליא" אויף דער שענקעוויטש-גאס, איז זעהר פראכטפול און אימפאזאנט אויפ'ן לעצטען אייראפעאישען שטייגער איינגעארדנעט, און דערפאר האט די דאזיגע צוקערניע אזא קאלאסאלען ערפאלג.

ראדאמער כראניק.

פון יובל-קאמיטעט לכבוד דעם דעפ. יצחק גרינבוים

קאמוניקאט

אין צוזאמענהאנג מיט'ן 50-יעהריגען יובילעאום פון פיהרער פון נאציאנאלען יודענטום אין פוילען דעם דעפ. י. גרינבוים איז אין ראדאם געשאפען געווארען א פעראייניגטער קאמיטעט פון ציוניסטען און גרינבוים-פאדעהרער כיט'ן צוועק צו בעעהרען ווי געהעריג דעם יובילעאום פון גרויסען בעל-היובל.

אונאבהענגיג פון די פעראנשטאלטונגען וואס ווערען איינגעארדענט דורכ'ן ציוניסטישען קאמיטעט, האט דער א. ד. קאמיטעט בעשלאסען פאלגענדעס:

1) ארויסצושיקען דעם דעפ. גרינבוים פאלגענדען אדרעס טעלעגראפיש:

„גע? אן אונזערע בעשיידענע וואונשען גרויסער פיהרער! ס'גאנצע בעוואוסטזיניגע וועלט-יידענטום איז גרייט צו דיענען דעם מנהיג מיט שטרעבונג און קאמפף. הלואי זאלען מיר אין קורצען פייערען דעם טריאומף פון אלע דיינע קאמפפען, די קאמפפען פון בעגייסטען און בעפרייטע, יוד אין דער וועלט".

דער אדרעס איז שוין איבערגעשיקט געווארען דעם יובילאר.

2) אנשליסען זיך צו דער דורכ'ן „היינט" פראקלאמירטער קאמפיין פון א „פאלקס-מתנה" פאר'ן דעפ. גרינבוים אין א"י. אין שייכות מיט דעם ווערען אלע גרינבוים-אנהענגער געבעטען איינצוצאהלען זייערע בעשטייערונגען אין דער קרעדיט-קאסע ביי דער ציוניסטישער ארגאנ. דער בעריכט פון דער אקציע וועט אין 2 וואכען ארום פערעפענטליכט ווערען אין „היינט" און אין „ראד. לעבען".

3) אנצורופען די גרויסע ביבליאטעק ביי דער ציוניסטישער ארגאנ. אויפ'ן נאמען פון דעפ. י. גרינבוים.

4) איינצוארדנען פרייטאג-צונאכטס אין דער ציונ. ארג. א קאלעקטיווען רעפעראט וועגען דעפ. גרינבוים, אלס מענש און פיהרער. דער רעפ. וועט פארקומען 7 אז. איינגאנג פריי!

דער ראדאמער יובילעאום-קאמיטעט צו בעעהרען דעם 50 - יעהריגען יובל פון דעפ. י. גרינבוים.

א בריוו פון פוילישען קאנסולאט אין א"י

צום ראד. הילפס-קאמיטעט.

גענעראל-קאנסולאט
פון דער פוילישער רעגירונג
אין ירושלים.

ירושלים 29 12/XI № 7832/20

צום הילפס-קאמיטעט אין ראדאם.

אין שייכות מיט אייער בריוו פון 25 פ. ח. מעלדע איך אייך העפליך, אז די תביעה וועגען ענטשעדיגונג פאר כרוי ה. בירענבוים האט אריינגעטראגען אדוו. דניאל אויסטער ירושלים אין אויפטראג פון דער ציוניסטישער עגזעקוטיווע. וועגען א. ד. האט אונז אינפארמירט אדוו. חיים קראנגאלד צו וועמען איהר האט אייך אין דער פראגע געווענדעט.

פון זיין זייט וועט דער קאנסולאט זיך מיט דער זאך געהעריג פעראינטערעסירען שטייענדיג אזוי ווי שטענדיג אויף דער וואך פון די אינטערעסען פון די פוילישע בירגער אין א"י.

גענעראל-קאנסולאט
פון דער פוילישער רעפובליק:
(—) ט. זבישעווסקי.

פראפ. פעראיין פון דרוקער-ארבייטער איז פיילען

אפט. אין ראדאם.

היינטיגען שבת דעם 23-טען ד. מ. פינקטליך 2 אזייגער נ. מ. קומט פאר א אלגעמיינע פערזאמלונג פון אלע דרוקער-ארבייטער, וועלכע זענען בעשעפטיגט אי ביי אקסידענץ-ארבייט אין ביי צייטונג'ס-ארבייט. צוליב'ן וויכטיגען אינטערעס ווערען אלע געבעטען צו קומען צו דער צייט.

די פערוואלטונג.

די שמחה פון „סלאווא ראדאמסקע" נאכן אבטרעטען פון יודישען שותף פון קינא „נייער טשארי"

ווי בעוויסט האט זייט א יאהר דער קינא „נייער טשארי" געהערט צו צוויי שותפים; די ה"ה יאמילקאווסקי, א קריסט און ניעמטשיק, א יוד.

די טעג אין דער יודישער מיטאינהאבער אבגעטרעטען פון שותפות. אין צוזאמענהאנג דערמיט האט די אנטיסעמיטישע „סלאווא" געווידמעט א נאטיץ, וואו זי דריקט אויס די פרייד, וואס דער יודישער שותף האט פריי געמאכט זיין פלאץ און וואס דער קינא „נייע טשארי" איז ענדליך צוריק צוריק אין פוילישע הענד.

ביי דער „סלאווא" זענען יודען אזוי מעסטום גרויס אין די אויגען.

ווילנער יודיש פאלקס-טעאטער אין ראדאם

היינט און מארגען שפיעלט אין ראדאם דאס ווילנער יודישע פאלק'ס-טעאטער.

בראש פון דער טרופע שטעהט דער בעגאבטער ארטיסט מאריס לאמפע. צוזאמען מיט איהם שפילען מיט בעקאנטע ארטיסטען, וואס צייכענען זיך אויס אויף דער יודישער ביהנע.

ס'וועט אויפגעפיהרט ווערען „טוביה דער מילכיגער" שלום עליכם'ס און „שטארקער פון ליעבע" פון גארדאן.

Powszechny Bank Spółdzielczy
Spółdz. z ogr. odp.
w Radomiu, Lubelska 27 Telefon № 502.

די באנק פאווסעכני ראדאם,

לובלינער 27 מאכט דערמיט בעקאנט די יודישע סוחרים אין ראדאם,

אז מיר גיבען ארויס די גרעסטע **אוואנסען** אויף אינקאסעס.

ס'ווערען אויך אנגענומען אפשפארונג'ס-איינלאגען פון די קלענסטע סומען און אויף זעהר גוטע בעדינגונגען. :—: אינקאסעס אויף אלע שטעדט פון פוילען צו קאנקורענץ - פרייזען. :—: די אינקאסעס ווערען אויסגעצאהלט דעם זעלבען טאג פון איינפליסען.

— גאלאנטעריי און זאקען-סוחרים!! —

דעם גרעסטען אויסוואהל צו די ביליגסטע פרייזען
אמעריקאנער שטרימפפע?
אמרעיעלסטען עמפפעהלט די פירמא

M. Sukiennik i M. Szwarcbard
WARSZAWA, Nalewki 17 telef. 294-75.
פאדערט פרייזקוראנטען. P. S.

קאנקורס.

איז דער געזעלשאפט „לינת - הצדק" אין ראדאם ווערט געברויכט

א סעקרעטאר

אפערטען קאן מען אבגעבען אין לאקאל פון דער זעלבער געזעלשאפט פון 7 — 9 אווענד. אמשפעטסטענס ביז'ן 1-טען גרודזיען ה. י.
ארבייט'ס-שעה'ען פון 10—1 נ. מ. און פון 6—9 אווענד.

געזעל. „לינת-הצדק" אין ראדאם

Kino NOWE CZARY Teatr
Od poniedziałku 18 listopada b. r.
„DZIKA MIŁOSC"
z Dolores del Rio
oraz komedja
„Panienka we fraku"
z Magde Bellamy.

Kino ODEON Teatr
Od poniedziałku 18 listopada 1929 r.
Wielki przebój sezonu!
EROTICON
Prawo serca
z uroczą Ireną Rich i dosk. Olafem Fjordem
Drugi program równorzędny: Cichy Bohater
w roli głównej: Ewn Gray i Jameson Thomas

Kino „CORSO" Teatr
Od poniedziałku dn. 18 listopada 1929 r.
Wielki film pią nieśmiertelngo arcydzieła
EMILA ZOLLI p. t.
PIENIĄDZ
z Brygidą Helm.
Jako drugi wspaniały film
Usta zbyt czerwone

Redaktor CH. M. HERC — Drukarnia Wyd. „Radomer-Kielcer Leben", Radom, Szwarlikowska 20